

11 Een groei- versus een groen scenario

Jeroen Broeders

De Mens is een schijtlijster. Hij is bang voor van alles, en vooral voor de toekomst. Van de toekomst kan je namelijk nooit zeker zijn en hij haat onzekerheid. Waarzeggers genieten dan ook al eeuwenlang een grote populariteit en vele pulpbladen vinden juist vanwege hun horoscopen wekelijks gretig aftrek. Maar de wens te weten wat er in de toekomst zal gebeuren leeft zo mogelijk nog sterker bij politici dan bij mensen in het algemeen. Al in het verre verleden maakten koningen, keizers en farao's, bang als ze waren hun machtspositie kwijt te raken, gebruik van adviseurs zoals de bijbelse Jozef en het orakel van Delphi, die hen op basis van allerlei voortekenen de toekomst voorspelden.

Ook heden ten dage hebben politici nog steeds orakels en waarzeggers in dienst. Deze moderne koffiedikkijkers zijn veelal werkzaam bij allerlei (semi-)overheidsinstituten waar ze met behulp van ingewikkelde modellen tot een groot aantal cijfers achter de komma uitrekenen hoe de wereld van morgen er uit zal zien. Terwijl hun korte termijn voorspellingen vaak vrij accuraat zijn blijkt het voorspellen van lange termijn ontwikkelingen veel moeilijker. Gesimplificeerde modellen en extrapolaties van het heden blijken geen betrouwbare bronnen voor een goede voorspelling. Ook onverwachte doorbraken in bijvoorbeeld de techniek kunnen prachtige voorspellingen helemaal in de war schoppen.

Al met al lijkt het er dus op neer te komen dat het onmogelijk is om te proberen voor langere periodes de toekomst te voorspellen. Maar toch is nadenken over de dag van morgen niet zinloos. De vraag: 'Naar wat voor soort samenleving willen we nu eigenlijk?' moet namelijk wel degelijk gesteld worden.

Een goede manier om een dergelijke discussie aan te zwengelen is het tegenover elkaar stellen van een tweetal toekomstscenario's. Een Groei-scenario, gebaseerd op een extrapolatie van de huidige situatie, versus een Groenscenario waarin een nastrevenswaardige, haast utopische wereld geschetst wordt. Laten we deze methode eens uitwerken aan de hand van de Nederlandse economische structuur in 2025.

De groei voorop — Volgens het eerste scenario zet de economische groei in de komende decennia steeds verder door. Deze groei, die in tal van landen op zal treden, wordt voor een groot deel omgezet in toenemende mobiliteit. Vanwege de relatief lage energieprijzen zijn zowel mensen als goederen uitermate mobiel. Een steeds groter gedeelte van de mondiaal geproduceerde goederen wordt over gemiddeld steeds grotere afstanden vervoerd. Er is sprake van een toenemende specialisatie met als

gevolg dat de wereldbevolking ook voor haar eerste levensbehoeften steeds afhankelijker wordt van de wereldhandel. In dit scenario is vrijhandel de modernste aller religies, protectionisme de duivel en de WTO de nieuwe kerk. Honderden miljoenen mensen profiteren van de mondiale economische groei. Ook Nederland zal in een dergelijk scenario een graantje mee kunnen pikken van de economische groei. Als centrale lokatie in Europa kunnen zowel Rotterdam, het uitgebreide Schiphol als de Nederlandse vervoerssector van de toenemende mobiliteit profiteren. De functie van Nederland als distributieland zal steeds meer aan belang winnen.

In eerste instantie lijkt dit een erg positief scenario. Er is echter ook een keerzijde. Door de alsmar groeiende produktie neemt de mondiale milieuvervuiling toe en de natuurlijke hulpbronnen raken snel uitgeput. Bovendien heeft dit scenario vanuit het oogpunt van rechtvaardigheid ongewenste verdelingsaspecten. De kloof tussen arm en rijk zal niet alleen groter worden, ook zal deze van karakter veranderen: in een mondiale economie ging het tot op dit moment vooral nog om een kloof tussen rijke en arme landen, in een globaliserende wereld zal steeds meer sprake zijn van een kloof tussen bevolkingsgroepen binnen landen.

De economische ontwikkeling zal ook in de huidige Derde Wereld-landen een grotere middenklasse doen ontstaan, die afhankelijk is van voor de export producerende en op de wereldmarkt opererende bedrijven. In de Westerse landen neemt daarentegen de groep van de 'have-nots' juist sterk in omvang toe, door het verdwijnen van arbeidsintensieve bedrijfstakken naar de lage-lonen regio's.

In de hele wereld zullen de gevoelens van ontevredenheid onder de minderbedeelden sterk toenemen. Dit leidt uiteindelijk tot politieke instabiliteit en grote immigratiestromen.

Ook in Nederland zal de kloof tussen arm en rijk groter worden. De resultaten zijn voorspelbaar: verkrotting van de grote steden, hoge werkloosheidscijfers, groei van extreem-rechts, stakingen en de roep om overheidshulp vanuit alle economische sectoren waar het slecht mee gaat. We zien hier een paradoxale ontwikkeling optreden: het streven naar vrijhandel zal op termijn de roep om protectionisme aanwakkeren.

Op den duur zal er wel weer een tegenbeweging ontstaan die de slinger der geschiedenis weer de andere kant op doet slaan. Tot die tijd zal echter in Nederland de oppervlakte 'groene ruimte' nog verder teruglopen, met name onder invloed van de roep om nog meer infrastructuur. Dit gebeurt terwijl Nederland op dit moment mondiaal gezien al het land is met de grootste economische activiteit per vierkante kilometer. J.C. Bloem krijgt postuum toch gelijk: de natuur in Nederland zal over dertig jaar niets meer zijn dan 'een stukje bos ter grootte van een krant'.

Het groene scenario — In het tweede - groene - scenario staat het streven naar duurzame ontwikkeling centraal. Dit komt het duidelijkst naar voren op het terrein

van verkeer en vervoer. De energieprijzen zijn sterk gestegen. De omvang van transport en wereldhandel is sterk teruggelopen, waarbij energie-extensieve vormen van transport, zoals de scheepvaart, relatief aan belang gewonnen hebben. Deze mobiliteitsreductie is niet gerealiseerd met behulp van directe verboden, maar via indirecte weg door het opvoeren van de energieprijzen naar een realistisch niveau met behulp van een ecotax. Op de lange termijn bleek de prijselasticiteit van brandstoffen toch voldoende om een significante reductie in het gebruik te realiseren.

Wordt in het Groei-scenario vooral internationaal en nationaal gedacht, in het Groene-scenario staan regio en het lokale niveau centraal. Een groot gedeelte van de productie vindt op lokaal niveau plaats; de afstand tussen producent en consument wordt minimaal gehouden vanwege de sterk toegenomen transportkosten. Vergelijken met de huidige situatie heeft dit grote consequenties voor de economische bedrijvigheid. Zo is in Nederland bijvoorbeeld in de landbouw het belang van de akkerbouw toegenomen, terwijl de omvang van zowel de snijbloementeel als van de varkenshouderij sterk is teruggelopen. Veel nieuwe werkgelegenheid is gecreëerd in de sectoren van reparatie en recycling, terwijl de zware procesindustrie zoals de petrochemie sterk aan belang heeft ingeboet.

Het BNP zal teruglopen, maar de dalende welvaart hoeft geen consequenties te hebben voor het welzijn. Je kunt je namelijk afvragen hoe zegenrijk veel van de huidige economische groei is. Draagt een airconditioning in je auto bij aan je welzijn, wanneer je hem alleen nodig hebt omdat het 's zomers zo heet is in de file?

'Act local' — Dit scenario vormt geen weg terug naar de middeleeuwen. De technologische ontwikkeling zal niet tot stilstand komen, maar een andere richting inslaan. Er zal zich een vraag ontwikkelen naar technologie die het mogelijk maakt om ook op regionaal niveau duurzaam, kleinschalig maar vooral rendabel te kunnen produceren. Maar het is wel zo dat een dergelijk scenario consequenties heeft voor de consumptiepatronen. Zo zal een zonzvakantie op de Maldiven de facto onbetaalbaar worden. Ook zullen allerlei exotische, per vliegtuig aangevoerde vruchten en groenten niet meer in de supermarkten liggen.

De zich steeds verder ontwikkelende communicatietechnieken maken het mogelijk in internationaal verband aan de oplossing van allerlei (lokale) problemen te werken. Bovendien zullen zich in de steeds verder uitbreidende 'Cyber Space' steeds meer internationale vriendschappen ontwikkelen. Alleen het feitelijk vervoer wordt sterk verminderd, met name door de al eerder aangehaalde forse stijging van de energieprijzen. Het motto van dit scenario zou dan ook kunnen zijn: 'Talk global, act local'.

Vrijhandel of vrijheid van handelen? — De hier geschetste scenario's dragen een zeer algemeen karakter. De keus die gemaakt moet worden is er gesimplificeerd

gesteld één tussen twee alternatieven. Volgen we de weg van de economie en laten we ons willoos heen en weer slingeren door het vrije spel der economische krachten? Of weten we wat we willen en proberen we die wereld stukje bij beetje te realiseren? Kiezen we met andere woorden voor vrijhandel of voor vrijheid van handelen?

De manier waarop in de Nederlandse dagelijkse politiek op dit moment wordt omgesprongen met toekomstvoorspellingen ondersteunt het status-quo denken. De politiek gebruikt ze als leidraad bij de vraag waar en hoe in de samenleving marginale verbeteringen gerealiseerd kunnen worden. Maar politiek moet meer zijn dan alleen maar het doorvoeren van incrementele aanpassingen. Politiek moet ook het volgende zijn: nadenken en discussiëren over de richting die aan de maatschappelijke ontwikkeling gegeven moet worden.

De huidige smalle opvatting van de politiek is een tegenreactie op de illusie van de maakbaarheid van de samenleving zoals die met name in de jaren zeventig in linkse kring prevaleerde. Met deze illusie is in de jaren tachtig en aan het begin van de jaren negentig op afdoende wijze afgerekend. Maar de slinger van de geschiedenis is zoals wel vaker te ver doorgeslagen.

In de Nederlandse politiek lijken velen er nu dan ook van uit te gaan dat men onder invloed van de steeds verder gaande internationalisering geen werkelijke invloed meer heeft op wat er met de samenleving gebeurt. Dit is onzin. We zijn een soeverein land en wanneer we onze eigen koers varen - en onszelf niet wijsmaken dat we stuurloos rondobberen op de golven van de geschiedenis - kunnen we het jaar 2025 vol vertrouwen tegemoet zien.

Jeroen Broeders (1965) is assistent in opleiding aan de Universiteit van Amsterdam, waar hij onderzoek doet naar de inzet van milieutechnologie.